

O'ZBEKISTONDA DAVLAT XIZMATLARINI RAQAMLASHTIRISH JARAYONIDA IJTIMOY TARMOQLARNING KOMMUNIKATIV VA TRANSFORMATIV ROLI: IJTIMOY-FALSAFIY TAHLIL ("DAVLAT XIZMATLARI SIFAT VA SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA ISTIQBOL VA MUAMMOLARI" SHO'BASI)

Iymanov Javlon Saidraxmonovich

"Ijtimoiy gumanitar fanlar" kafedrası dotsenti,

"University of economics and pedagogy" NOTM

Mirzajonov Jahongirmirzo Muzaffarjon o'g'li

Mustaqil tadqiqotchisi

Tel.: +998 91 612 85 35

<https://doi.org/10.5281/zenodo.16879935>

Annotatsiya. Mazkur tezisdá O'zbekistonda davlat xizmatlarini raqamlashtirish jarayonida ijtimoiy tarmoqlarning kommunikativ va transformativ roli ijtimoiy-falsafiy nuqtai nazardan tahlil etiladi. Ijtimoiy tarmoqlar davlat va fuqaro o'rtasidagi muloqotni faollashtirib, fuqarolik ishtirokini kuchaytiruvchi va boshqaruvdagi ochiqlikni ta'minlovchi platformaga aylanmoqda. Tesis ushbu imkoniyat va chaqiriqlarni konseptual yondashuvda tahlil qiladi.

Kalit so'zlar: Ijtimoiy tarmoqlar, kommunikativ madaniyat, raqamli xizmatlar, axborot jamiyati, interaktiv kommunikatsiya, normativ legitimlik, epistemik subyektivlik.

АННОТАЦИЯ

В данной тезисной работе с социально-философской точки зрения анализируется коммуникативная и трансформативная роль социальных сетей в процессе цифровизации государственных услуг в Узбекистане. Социальные сети становятся пространствами, активизирующими диалог между государством и гражданами, усиливающими гражданское участие и обеспечивающими прозрачность в управлении. Тезис посвящён концептуальному анализу этих возможностей и вызовов.

Ключевые слова: Социальные сети, коммуникативная культура, цифровые услуги, информационное общество, интерактивная коммуникация, нормативная легитимность, эпистемическая субъективность.

ANNOTATION

This thesis analyzes the communicative and transformative role of social networks in the process of digitalizing public services in Uzbekistan from a socio-philosophical perspective. Social media platforms are becoming spaces that activate dialogue between the state and citizens, enhance civic participation, and promote transparency in governance. The thesis conceptually examines both the opportunities and challenges arising from this transformation.

Keywords: Social networks, communicative culture, digital services, information society, interactive communication, normative legitimacy, epistemic subjectivity.

Zamonaviy axborot sivilizatsiyasida davlat boshqaruvi shakllari o'z mohiyatiga ko'ra transformatsiyalashmoqda. Raqamli texnologiyalarni davlat faoliyatining markaziga qo'yish orqali hokimiyatning an'anaviy vertikal modeli asta-sekin gorizontál va interaktiv mexanizmlar bilan boyimoqda. O'zbekistonda bu jarayon "Raqamli O'zbekiston – 2030" [1] strategiyasi orqali bosqichma-bosqich institutsional asosga ega bo'lib bormoqda. Bu strategiya nafaqat texnologik infratuzilmalarni yangilash, balki ijtimoiy ongda davlat va jamiyat o'rtasidagi aloqalarni qayta talqin qilishni ham nazarda tutadi. Ayniqsa, davlat xizmatlarini raqamlashtirish orqali nafaqat xizmatlarning tezkorligi, balki boshqaruvning shaffoflik, javobgarlik va ochiqlik tamoyillari

mustahkamlanadi.

Falsafiy nuqtai nazardan, raqamlashtirish – hokimiyat va bilim o‘rtasidagi tarixiy aloqani qayta shakllantiradi. Mishel Fuko ta’kidlaganidek, har qanday hokimiyat shakli o‘z bilim arxitekturasiga tayanadi va uni nazorat qiladi: “Bilim hokimiyatni yaratadi, hokimiyat esa bilimni ishlab chiqaradi”. Raqamli boshqaruv esa shu zaminni desentralizatsiyalash bilan ajralib turadi – endilikda fuqaro hukumatga bog‘liq ma’lumotlarning iste’molchisi emas, balki ularni ishlab chiqaruvchi va baholovchi subyektga aylanmoqda. [2]

2023–2024 yillarda boshlangan “Open Budget” va “E-anticorruption” tizimlari orqali davlat xarajatlari, subsidiya va tender jarayonlari bo‘yicha ochiq ma’lumotlar e’lon qilinmoqda. Fuqarolar va jurnalistlar bu axborotlarni ijtimoiy tarmoqlarda muhokama qilishi orqali davlat siyosati ustidan ijtimoiy nazoratni amalga oshirmoqda. Bu Fuko tasvirlaganidek – ko‘pchilik tomonidan hokimiyatni kuzatish imkoniyati sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Shuningdek, mazkur o‘zgarishlar zamonaviy jamiyatlarda Yurgen Xabermas ta’riflagan “ijtimoiy sfera”ni yanada faolroq va dinamikroq tusga kiritmoqda. Raqamli davlat xizmatlari ijtimoiy tarmoqlar orqali fuqarolarning axborotga bo‘lgan kirish imkoniyatini oshirish, qarorlar ustidan ochiq fikr bildirish va mas’ul tuzilmalarning hisobotlilikini oshirish kabi ijtimoiy-falsafiy jarayonlarni tezlashtiradi. Shu tarzda raqamlashtirish – nafaqat texnik jarayon, balki ijtimoiy ong va siyosiy madaniyatda chuqur o‘zgarishlar bosqichidir. [3]

O‘zbekistonda Adliya vazirligi, Ichki ishlar vazirligi, Toshkent shahar hokimligi kabi muassasalar o‘zlarining rasmiy Telegram va Facebook sahifalari orqali muntazam axborot berib, fuqarolarning murojaatlariga javob bermoqda. Ayniqsa, Telegram’dagi “Bot” tizimlari orqali fuqarolar tezkor javoblar olishi, shikoyat yoki taklif yuborishi mumkin. Bu esa Yurgen Xabermas nazariyasidagi “ommaviy muhokama maydoni”ni yangi raqamli kontekstda vujudga keltirmoqda.

Zamonaviy kommunikatsiya vositalari, ayniqsa ijtimoiy tarmoqlar orqali amalga oshirilayotgan davlat xizmatlari raqamlashtirilishi, jamiyatda ma’lumot almashinuvi bilan bog‘liq simmetrik munosabatlarni shakllantiradi. Ushbu holat klassik “yuqoridan-pastga” [4] turidagi axborot oqimini “interaktiv ishtirok va muhokama” tamoyili bilan almashtirishga xizmat qilmoqda. Natijada, davlat boshqaruvi institutlari endilikda fuqarolar tomonidan faqatgina nazorat qilinmaydi, balki ularning axborotlar bilan faol ishlash vositasiga ham aylanishi kuzatiladi.

Ijtimoiy tarmoqlar raqamli jamiyatda nafaqat axborot almashuv vositasi, balki yangi ijtimoiy haqiqatlarni shakllantiruvchi epistemik maydon sifatida namoyon bo‘lmoqda. Axborot oqimining vertikal tuzilmasi o‘rniga gorizontal tarmoqlar orqali tashkil etilgan kommunikatsiya shakllari jamiyat a’zolari o‘rtasida tenglik, tezlik va ishtirokchilik tamoyillarini ilgari surmoqda. Aynan shu omillar ijtimoiy tarmoqlarni davlat boshqaruvi bilan fuqarolik jamiyati o‘rtasidagi dinamik interfeysga aylantiradi. Raqamli davlat xizmatlarining ijtimoiy tarmoqlar orqali ommaga taqdim etilishi esa davlat suvereniteti va fuqarolik ishtirokchiligining yangi sintetik modelini yaratmoqda.

Kommunikatsiya texnologiyalari fuqarolarning davlat bilan o‘zaro munosabatida “aks javob” tamoyilini kuchaytirdi. Bugungi ijtimoiy media maydonida davlat faoliyatiga nisbatan bildirilayotgan fikrlar, “real-time” muloqot shakllari, sharhlar, “onlayn” so‘rovnomalar va ijtimoiy pozitsiyalar ierarxik davlat tuzilmalarini muqobil shaklda aks ettiruvchi og‘zaki emas, balki raqamli diskursga aylangan. Shu ma’noda, davlat boshqaruvi jarayonlari jamiyatdagi

ijtimoiy kayfiyat va fuqarolik pozitsiyalarini hisobga olishga majbur bo'lmoqda. [5]

Misol uchun, www.meningfikrim.uz orqali fuqarolar qonun loyihalari yoki ijtimoiy muammolar yuzasidan o'z fikrini bildiradi. Bir necha takliflar parlament tomonidan qonunchilik tashabbuslari sifatida ko'rib chiqilgan. Bu holat kommunikatsiya texnologiyalarining ijtimoiy tuzilmalarni qayta shakllantirishdagi rolini ko'rsatadi: ijtimoiy tarmoqlar fuqarolik ishtirokini norasmiy tashabbusdan rasmiy qarorlar maydoniga ko'tara oldi. Natijada jamiyat endilikda tomoshabin emas, balki boshqaruv jarayonlariga ta'sir ko'rsatuvchi me'yor belgilovchi faol subyektga aylangan.

2024-yildan boshlab O'zbekiston Inson huquqlari bo'yicha vakili ijtimoiy tarmoqlardagi jamoaviy e'tirozlar asosida davlat idoralarining faoliyatini monitoring qilmoqda va "Raqamli reyting" e'lon qilmoqda. Bu misol – ijtimoiy tarmoqlar endilikda normativ legitimlikni shakllantiruvchi epistemik maydonga aylanganini ko'rsatadi. Fuqarolik pozitsiyasi – nafaqat aks-sado, balki davlat faoliyati uchun mezon vazifasini bajarmoqda.

Axborotlashgan jamiyatda ijtimoiy tarmoqlar "transmissiv aloqa" modeli emas, balki "dialogik kommunikatsiya" tamoyilining barqarorlashuv maydoniga aylanishi bilan ajralib turadi. Bu maydon, Antonio Gramshining "rozilik ishlab chiqarilishi" (manufacture of consent) tushunchasini eslatadi: ijtimoiy tarmoqlar fuqarolik ongini shakllantirishda ideologik vosita sifatida ham xizmat qila boshlaydi. Shuning uchun davlat xizmatlarining ijtimoiy tarmoqlar orqali raqamli tarzda taklif qilinishi oddiy xizmat ko'rsatish emas, balki madaniy va siyosiy ishtirok jarayonining chuqurlashuvi sifatida talqin qilinadi. [6]

Ijtimoiy tarmoqlar zamonaviy jamiyat tafakkurining tashkiliy vositasiga aylanmoqda. Ular muloqotdan tashqariga chiqib, ong strukturasini shakllantiruvchi ijtimoiy-madaniy institut vazifasini bajarmoqda. Kompilyativ, fragmentar va real vaqtli axborot oqimlari inson tafakkurining linearlikdan mosuvo bo'lishiga, shaxsiy qaror qabul qilish jarayonining esa ko'p manbali, intersub'yektiv va aks ettiruvchi (refleksiv) asosda amalga oshishiga olib kelmoqda. Ana shu o'zgarishlar zahirida ijtimoiy ongda yuzaga kelayotgan epistemologik transformatsiya yotadi.

Raqamli axloq va kommunikativ mas'uliyat tushunchalari ham ayni jarayon ichida shakllanmoqda. Kompyuter etikasi (computer ethics), "digital civility" va onlayn mas'uliyat tamoyillari raqamli fuqarolik madaniyatining yangi konturlari sifatida namoyon bo'lmoqda. Bunday o'zgarishlar Ulrix Bek tomonidan nazariy jihatdan asoslangan "xavf jamiyati" konsepsiyasi doirasida yanada anglashiladi. Uning ta'kidlashicha, zamonaviy jamiyatlar endi an'anaviy sanoat xavflaridan emas, balki murakkab, ko'zga ko'rinmas va tizimli xavflardan iborat bo'lib, bu xavflarni tushunish, baholash va tahlil qilishda fuqarolar passiv emas, balki faol ishtirokchi sifatida namoyon bo'lishi kerak. [7]

Shunday qilib, ijtimoiy tarmoqlar ongni shakllantirish vositasi sifatida faoliyat yuritibgina qolmay, kommunikativ axloq, epistemik refleksiya va ijtimoiy ishtirokni birlashtirgan normativ makon vazifasini ham bajarmoqda. Bu esa raqamli davr ijtimoiy muvozanatini nafaqat texnologik, balki falsafiy jihatdan ham yangidan qurishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan Adabiyotlar:

1. <https://lex.uz/ru/docs/-5030957> O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida

2. Foucault, M. Discipline and Punish: The Birth of the Prison, Vintage Books, New York, 1975. Bet: 27
3. Habermas, Jürgen. Strukturwandel der Öffentlichkeit: Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1962. Bet: 88
4. Weber, M. Economy and Society, University of California Press, 1978 (asli 1922), bet: 212–230.
5. Abdullaev T.Ya., Iymanov J.S. The role of Uzbekistan in the development of Central Asia // Экономика и социум. 2020. №11 (78). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/the-role-of-uzbekistan-in-the-development-of-central-asia>
6. Gramsci, A. Selections from the Prison Notebooks, International Publishers, New York, 1971. Bet: 12
7. Beck, U. Risk Society: Towards a New Modernity, Sage Publications, London, 1992. Bet: 49